

Prawo ochrony środowiska w Polsce i w Unii Europejskiej”
= rok akad. 2018/2019 – semestr zimowy =
= grupa: A 4 – ‘przedmiot podstawowy’ =
kierunek: ‘prawo’ studia stacjonarne – 45 godzin wykładów + 30 godzin ćwiczeń

wykłady odbywają się:

- dla kierunku ‘prawo’ studia stacjonarne środy godz. 8.00-10.30 (3 g.) s. 219, ul. Olszewskiego 2 (pierwszy wykład w dniu 3 października 2018 r.)

Egzamin dla studentów studiów prawniczych stacjonarnych i niestacjonarnych przeprowadzony będzie wyłącznie w formie pisemnej.

Zaliczenie ćwiczeń uprawnia do (1) przystąpienia do przedterminu i (2) możliwości odstąpienia od rozwiązania jednego przypadku z części egzaminu bez konsekwencji utraty dwóch punktów (dotyczy wszystkich terminów).

Informacja o terminie, miejscu i godzinie egzaminu zostanie podana do wiadomości w późniejszym terminie w gablocie Katedry Prawa Ochrony Środowiska UJ – ul. Olszewskiego 2, I piętro – pok. 111 i na stronie internetowej Katedry.

Uwaga:

1. Na egzaminie wolno korzystać z tekstów obowiązujących przepisów prawa (prawa unijnego i prawa polskiego) ujętych w wykazie ‘Materiałów obowiązujących do egzaminu’ podanym do publicznej wiadomości w ‘usos’ oraz w gablocie Katedry Prawa Ochrony Środowiska UJ (ul. Olszewskiego nr 2 – I piętro przy pok. nr 111). **Natomiast przy egzaminie nie wolno korzystać z innych materiałów (w tym z orzecznictwa).**

2. Na egzamin należy się zgłosić osobiście w wybranym terminie bezpośrednio do sali egzaminacyjnej wraz z dowodem osobistym około 30 minut przed godziną rozpoczęcia egzaminu.

„Prawo ochrony środowiska w Polsce i w Unii Europejskiej” - krótka charakterystyka programu przedmiotu:

1. Prawo ochrony środowiska w Polsce i w prawie Unii Europejskiej – pojęcie i źródła prawa (z uwzględnieniem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej).
2. Podstawowe zasady współczesnego prawa ochrony środowiska.
3. Prawna problematyka informacji o środowisku i jego ochronie.
4. Prawne gwarancje udziału społeczeństwa w realizacji celów ochrony środowiska.
5. Prawna problematyka tzw. ocen oddziaływania na środowisko.
6. Gospodarowanie zasobami środowiska - ze szczególnym uwzględnieniem ‘prawa ochrony przyrody’.
7. Prawna problematyka tzw. emisji środowiskowych.
8. Prawnofinansowe instrumenty ochrony środowiska.
9. Materialnoprawne i formalnoprawne podstawy i zasady odpowiedzialności za szkody środowiskowe.
10. Organizacja wykonywania zadań w zakresie ochrony środowiska.

Materiały obowiązujące do egzaminu:

A. Prawo Unii Europejskiej

[materiały dot. prawa europejskiego – akty prawne wraz ze zmianami (według stanu prawnego na dzień 1.10.2018 r.) i orzeczenia TS UE – są dostępne na stronie internetowej: <http://eur-lex.europa.eu>]

I. Akty prawne:

Prawo pierwotne:

1. Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana po zmianach dokonanych Traktatem z Lizbony zmieniającym Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską z dnia 13 grudnia 2007r.): art. 1 – 17, 28 - 37, 114 - 118, 191 – 197; 251 - 281, 288 - 292, 352.

2.Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana po zmianach dokonanych Traktatem z Lizbony zmieniającym Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską z dnia 13 grudnia 2007r.): art. 1 – 19.

Prawo wtórne:

Zagadnienia ogólne:

3.Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa – bez załączników (ze zm.) – por. wersja skonsolidowana;

4.Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko – wraz z załącznikami (ze zm. – por. tekst skonsolidowany) oraz dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/52/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2011/92/UE w sprawie oceny wpływu wywieranego przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko;

5.Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory – z załącznikiem III (ze zm. – por. tekst skonsolidowany);

6.Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko – **wraz z załącznikami.**

7.Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/4/WE z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie dostępu opinii publicznej do informacji o środowisku i w sprawie uchylenia dyrektywy 90/313/EWG – **wraz z załącznikami.**

9. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/18/WE z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie zamierzonego uwalniania do środowiska organizmów zmodyfikowanych genetycznie i uchylająca dyrektywę Rady 90/220/EWG – bez załączników (ze zm. – por. tekst skonsolidowany) – **wyłącznie w zakresie wskazanym na zajęciach**

II. Orzecznictwo TS UE

1. Sankcje finansowe za naruszenie przepisów prawa unijnego

- C-121/07; wyrok Trybunału z dnia z dnia 9.12.2008 r., Komisja przeciwko Republice Francuskiej,

2. Kwestia granic związania państw członkowskich prawem unijnym

- sprawy połączone C-439/05 P i C-454/05 P; wyrok Trybunału z dnia 13.09.2007 r., Land Oberösterreich i Republika Austrii przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich,

3. Zakres zastosowania prawa Unii

- C-206/13; wyrok Trybunału z dnia 6 marca 2014 Cruciano Siragusa przeciwko Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo,

3. Dyrektywa 2009/147/WE (dawna dyrektywa 79/409/EWG)

- C-191/05; wyrok Trybunału z dnia 13.07.2006 r., Komisja przeciwko Republice Portugalskiej,

- C- 97/17; wyrok Trybunału z dnia 26 kwietnia 2018 r. Komisja Europejska przeciwko Republice Bułgarii.

4. Dyrektywa 2011/92/UE (uwaga! orzeczenia nawiązują także do uprzednio obowiązującej dyrektywy 85/337/EWG):

-C-290/03; wyrok Trybunału z dnia 04.05.2006 r., The Queen, na wniosek: Diane Barker przeciwko London Borough of Bromley,

-C-142/07; wyrok Trybunału z 25.07.2008 r., Ecologistas en Acción-CODA przeciwko Ayuntamiento de Madrid,

-C-205/08; wyrok Trybunału z dnia 10.12.2009 r., Umweltanwalt von Kärnten przeciwko Kärntner Landesregierung,

-C-263/08; wyrok Trybunału z dnia 15.10.2009 r., Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsforening przeciwko Stockholms kommun genom dess marknämnd,

- C-244/12; wyrok Trybunału z dnia 21.03.2013 r., Salzburger Flughafen GmbH przeciwko Umweltsenat,

- C-526/16; wyrok Trybunału z dnia 31 maja 2018 r. Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej,

- sprawy połączone C-196/16 i C-197/16; wyrok Trybunału z dnia 26 lipca 2017 r. Comune di Corridonia i in.

5. Dyrektywa 2001/42/WE:

- C-567/10; wyrok Trybunału z dnia 22.03.2012 r., Inter-Environnement Bruxelles ASBL, Pétitions-Patrimoine ASBL i Atelier de Recherche et d'Action Urbaines ASBL przeciwko Région de Bruxelles-Capitale,
- C-290/15; wyrok Trybunału z dnia 27.10.2016 r. Patrice D'Oultremont i in. przeciwko Région wallonne
- C-444/15; wyrok Trybunału z dnia 21.12.2016 r. Associazione Italia Nostra Onlus przeciwko Comune di Venezia i in.

6. Dyrektywa 2003/4/WE (dawna dyrektywa 90/313/EWG):

- C-204/09; wyrok Trybunału z dnia 14.02.2012 r., Flachglas Torgau GmbH przeciwko Bundesrepublik Deutschland,
- C-71/14; wyrok Trybunału z dnia 6 października 2015 r., East Sussex County Council.

7. Dyrektywa Rady 92/43/EWG:

- C-127/02; wyrok Trybunału z dnia 07.09.2004 r., Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddensee i Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels przeciwko Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij,
- C-244/05; wyrok Trybunału z 14.09.2006 r., Bund Naturschutz in Bayern eV i inni przeciwko Freistaat Bayern,
- C-304/05; wyrok Trybunału z dnia 20.09.2007 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej,
- C-2/10; wyrok Trybunału z dnia 21.07.2011 r., Azienda Agro-Zootecnica Franchini sarl i Eolica di Altamura Srl przeciwko Regione Puglia,
- C-441/17; wyrok Trybunału z dnia 17 kwietnia 2018 r. Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej,
- C-323/17; wyrok Trybunału z dnia 12 kwietnia 2018 r. People Over Wind, Peter Sweetman.

B. Prawo polskie

[materiały dot. prawa polskiego – akty prawne wraz ze zmianami (według stanu prawnego **na dzień 1.10.2018 r.**)

– są dostępne na stronie internetowej: <http://www.sejm.pl> – ‘Prawo – internetowy system aktów prawnych’]

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 Nr 78, poz. 483, ze zm. – por. tekst skonsolidowany).
2. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 799 ze zm. – por. tekst skonsolidowany).
3. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz. U. z 2017 r., poz. 1405 ze zm. – por. tekst skonsolidowany).
4. Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 954 ze zm. – por. tekst skonsolidowany).
5. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1614 ze zm. – por. tekst skonsolidowany).
6. Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 ze zm. – por. tekst skonsolidowany) – **wyłącznie w zakresie wskazanym na zajęciach.**
7. Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (t.j. Dz. U z 2018 r., poz. 1471 ze zm. – por. tekst skonsolidowany) - **wyłącznie w zakresie wskazanym na zajęciach.**

C. Podręczniki akademickie dotyczące powyższej problematyki (do indywidualnego wyboru)

1. J. Boć – K. Nowacki – E. Samborska-Boć, Ochrona środowiska, Kolonia Limited 2009 r.
2. M. Górski (red.), Prawo ochrony środowiska, Wolters Kluwer, Warszawa 2018 r.
3. M. M. Kenig-Witkowska, Prawo środowiska Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis – Warszawa 2011 r.
4. A. Lipiński, Prawne podstawy ochrony środowiska, Wolters Kluwer – Warszawa 2010 r.
5. R. Paczuski, Ochrona Środowiska. Zarys wykładu, Oficyna Wydawnicza Branta –Bydgoszcz 2008 r.
6. J. Stelmasiak (red.), Prawo ochrony środowiska, Wydawnictwo LexisNexis - Warszawa 2010 r.
7. B. Rakoczy, B. Wierzbowski, Prawo ochrony środowiska. Zagadnienia podstawowe. Wydawnictwo LexisNexis - Warszawa 2015 r.

Prawo ochrony środowiska w Polsce i w Unii Europejskiej”
= rok akad. 2018/2019 – semestr zimowy =
= grupa: A 4 – ‘przedmiot podstawowy’ =
**kierunek: ‘prawo’ studia niestacjonarne – 28 godzin wykładów + 21 godzin ćwiczeń wykłady
odbywają się wg harmonogramu zajęć**

- dla kierunku ‘prawo’ studia niestacjonarne – 28 godzin wykładów i 21 godzin ćwiczeń (wg harmonogramu zajęć)

Egzamin dla studentów studiów prawniczych niestacjonarnych przeprowadzony będzie wyłącznie w formie pisemnej.

Zaliczenie ćwiczeń uprawnia do (1) przystąpienia do przedterminu i (2) możliwości odstąpienia od rozwiązania jednego przypadku z części egzaminu bez konsekwencji utraty dwóch punktów (dotyczy wszystkich terminów).

Informacja o terminie, miejscu i godzinie egzaminu zostanie podana do wiadomości w późniejszym terminie w gablocie Katedry Prawa Ochrony Środowiska UJ – ul. Olszewskiego 2, I piętro – pok. 111 i na stronie internetowej Katedry.

Uwaga:

1. Na egzaminie wolno korzystać z tekstów obowiązujących przepisów prawa (prawa unijnego i prawa polskiego) ujętych w wykazie ‘Materiałów obowiązujących do egzaminu’ podanym do publicznej wiadomości w ‘usos’ oraz w gablocie Katedry Prawa Ochrony Środowiska UJ (ul. Olszewskiego nr 2 – I piętro przy pok. nr 111). **Natomiast przy egzaminie nie wolno korzystać z innych materiałów (w tym z orzecznictwa).**

2. Na egzamin należy się zgłosić osobiście w wybranym terminie bezpośrednio do Sali egzaminacyjnej wraz z dowodem osobistym około 30 minut przed godziną rozpoczęcia egzaminu.

„Prawo ochrony środowiska w Polsce i w Unii Europejskiej” - krótka charakterystyka programu przedmiotu:

1. Prawo ochrony środowiska w Polsce i w prawie Unii Europejskiej – pojęcie i źródła prawa (z uwzględnieniem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej).
2. Podstawowe zasady współczesnego prawa ochrony środowiska.
3. Prawna problematyka informacji o środowisku i jego ochronie.
4. Prawne gwarancje udziału społeczeństwa w realizacji celów ochrony środowiska.
5. Prawna problematyka tzw. ocen oddziaływania na środowisko.
6. Gospodarowanie zasobami środowiska - ze szczególnym uwzględnieniem ‘prawa ochrony przyrody’.
7. Prawna problematyka tzw. immisji środowiskowych.
8. Prawnofinansowe instrumenty ochrony środowiska.
9. Materialnoprawne i formalnoprawne podstawy i zasady odpowiedzialności za szkody środowiskowe.
10. Organizacja wykonywania zadań w zakresie ochrony środowiska.

Materiały obowiązujące do egzaminu:

A. Prawo Unii Europejskiej

[materiały dot. prawa europejskiego – akty prawne wraz ze zmianami (według stanu prawnego na dzień 1.10.2018 r.) i orzeczenia TS UE – są dostępne na stronie internetowej: <http://eur-lex.europa.eu>]

I. Akty prawne:

Prawo pierwotne:

1. Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana po zmianach dokonanych Traktatem z Lizbony zmieniającym Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę

Europejską z dnia 13 grudnia 2007r.): art. 1 – 17, 28 - 37, 114 - 118, 191 – 197; 251 - 281, 288 - 292, 352.

2.Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana po zmianach dokonanych Traktatem z Lizbony zmieniającym Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską z dnia 13 grudnia 2007r.): art. 1 – 19.

Prawo wtórne:

Zagadnienia ogólne:

3.Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa – bez załączników (ze zm.) – por. wersja skonsolidowana;

4.Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko – wraz z załącznikami (ze zm. – por. tekst skonsolidowany) oraz dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/52/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2011/92/UE w sprawie oceny wpływu wywieranego przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko;

5.Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory – z załącznikiem III (ze zm. – por. tekst skonsolidowany);

7.Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/4/WE z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie dostępu opinii publicznej do informacji o środowisku i w sprawie uchylecia dyrektywy 90/313/EWG – **wraz z załącznikami.**

9. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/18/WE z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie zamierzonego uwalniania do środowiska organizmów zmodyfikowanych genetycznie i uchylająca dyrektywę Rady 90/220/EWG – bez załączników (ze zm. – por. tekst skonsolidowany). – **wyłącznie w zakresie wskazanym na zajęciach**

II. Orzecznictwo TS UE

1.Sankcje finansowe za naruszenie przepisów prawa unijnego

-C-121/07; wyrok Trybunału z dnia z dnia 9.12.2008 r., Komisja przeciwko Republice Francuskiej,

2.Kwestia granic związania państw członkowskich prawem unijnym

- sprawy połączone C-439/05 P i C-454/05 P; wyrok Trybunału z dnia 13.09.2007 r., Land Oberösterreich i Republika Austrii przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich,

3.Dyrektywa 2009/147/WE (dawna dyrektywa 79/409/EWG)

- C-191/05; wyrok Trybunału z dnia 13.07.2006 r., Komisja przeciwko Republice Portugalskiej,

- C-97/17; wyrok Trybunału z dnia 26 kwietnia 2018 r. Komisja Europejska przeciwko Republice Bułgarii.

4. Dyrektywa 2011/92/UE (uwaga! orzeczenia nawiązują także do uprzednio obowiązującej dyrektywy 85/337/EWG):

-C-290/03; wyrok Trybunału z dnia 04.05.2006 r., The Queen, na wniosek: Diane Barker przeciwko London Borough of Bromley,

-C-142/07; wyrok Trybunału z 25.07.2008 r., Ecologistas en Acción-CODA przeciwko Ayuntamiento de Madrid,

-C-205/08; wyrok Trybunału z dnia 10.12.2009 r., Umweltanwalt von Kärnten przeciwko Kärntner Landesregierung,

-C-263/08; wyrok Trybunału z dnia 15.10.2009 r., Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsörening przeciwko Stockholms kommun genom dess marknämnd,

- C-244/12; wyrok Trybunału z dnia 21.03.2013 r., Salzburger Flughafen GmbH przeciwko Umweltsenat.

- C-526/16; wyrok Trybunału z dnia 31 maja 2018 r. Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej.

5. Dyrektywa 2003/4/WE (dawna dyrektywa 90/313/EWG):

- C-204/09; wyrok Trybunału z dnia 14.02.2012 r., Flachglas Torgau GmbH przeciwko Bundesrepublik Deutschland,

- C-71/14; wyrok Trybunału z dnia 6 października 2015 r., East Sussex County Council

6. Dyrektywa Rady 92/43/EWG:

- C-127/02; wyrok Trybunału z dnia 07.09.2004 r., Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee i Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels przeciwko Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij,
- C-244/05; wyrok Trybunału z 14.09.2006 r., Bund Naturschutz in Bayern eV i inni przeciwko Freistaat Bayern,
- C-304/05; wyrok Trybunału z dnia 20.09.2007 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej,
- C-2/10; wyrok Trybunału z dnia 21.07.2011 r., Azienda Agro-Zootechnica Franchini sarl i Eolica di Altamura Srl przeciwko Regione Puglia,
- C-441/17; wyrok Trybunału z dnia 17 kwietnia 2018 r. Komisja Europejska przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej.

B. Prawo polskie

[materiały dot. prawa polskiego – akty prawne wraz ze zmianami (według stanu prawnego **na dzień 1.10.2018 r.**)

– są dostępne na stronie internetowej: <http://www.sejm.pl> – ‘Prawo – internetowy system aktów prawnych’]

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 Nr 78, poz. 483, ze zm. – por. tekst skonsolidowany).
2. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 799 ze zm. – por. tekst skonsolidowany).
3. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz. U. z 2017 r., poz. 1405 ze zm. – por. tekst skonsolidowany).
4. Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 954 ze zm. – por. tekst skonsolidowany).
5. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1614 ze zm. – por. tekst skonsolidowany).
6. Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 ze zm. – por. tekst skonsolidowany) – **wyłącznie w zakresie wskazanym na zajęciach.**

C. Podręczniki akademickie dotyczące powyższej problematyki

(do indywidualnego wyboru)

1. J. Boć – K. Nowacki – E. Samborska-Boć, Ochrona środowiska, Kolonia Limited 2008 r. (ss. 444).
2. M. Górski (red.), Prawo ochrony środowiska, Wolters Kluwer, Warszawa 2018 r.
3. M. M. Kenig-Witkowska, Prawo środowiska Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis – Warszawa 2011 r.
4. A. Lipiński, Prawne podstawy ochrony środowiska, Wolters Kluwer – Warszawa 2010 r.
5. R. Paczuski, Ochrona Środowiska. Zarys wykładu, Oficyna Wydawnicza Branta –Bydgoszcz 2008 r.
6. J. Stelmasiak (red.), Prawo ochrony środowiska, Wydawnictwo LexisNexis - Warszawa 2010 r.
7. B. Rakoczy, B. Wierzbowski, Prawo ochrony środowiska. Zagadnienia podstawowe. Wydawnictwo LexisNexis - Warszawa 2015 r.